

Отже, до суб'єктів кримінального провадження належать взагалі всі суб'єкти кримінально-процесуальних відносин, тобто, державні органи й посадові особи, які ведуть кримінальне провадження, особи, які залучаються до кримінального провадження для захисту своїх прав й законних інтересів або для виконання своїх обов'язків, особи, які сприяють здійсненню кримінального провадження, тощо.

До ознак, що характеризують суб'єктів кримінально-процесуальної діяльності, відносять: а) здійснення кримінально-процесуальної діяльності, б) наявність певних прав і обов'язків, в) вступ у кримінально-процесуальні відносини з іншими суб'єктами процесу за своєю ініціативою або в силу вимоги закону (Альперт С. А. Субъекты уголовного процесса. – Х., 1997 Рахунов Р. Д. Участники уголовного-процессуальной деятельности по советскому праву. – М., 1961. – С. 19).

В цілому погоджуючись з цими ознаками, вважаємо за необхідне зробити деякі уточнення. Так, першу ознаку необхідно визначати як здійснення або участь у кримінально-процесуальній діяльності, оскільки є суб'єкти які безпосередньо не здійснюють цю діяльність, але приймають в ній участь. Другу ознаку необхідно сформулювати як наявність відповідних повноважень, прав і обов'язків, оскільки такі суб'єкти як суд, слідчий суддя, прокурор, слідчий діють *ex officio* і володіють державними повноваженнями на здійснення кримінального провадження.

Отже, підсумовуючи наведене, слід визначити поняття суб'єктів кримінального провадження як певні державні органи, посадові особи, які здійснюють кримінальне провадження і наділені для цього відповідною компетенцією, та особи, які мають певний інтерес в результаті справи або залучалася в силу закону до провадження для виконання певних функцій, і наділені відповідними правами й обов'язками для захист своїх прав, законних інтересів та реалізації своїх завдань та функцій у кримінальному провадженні.

Габлей Н. Г.

Івано-Франківський факультет Національного університету «Одеська юридична академія», доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики, кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРисяжних у кримінальне провадження

Конституція України передбачає, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через народних засідателів і присяжних (ч. 4 ст. 124), що правосуддя в Україні здійснюють професійні судді та у визначених законом випадках народні засідателі і присяжні (ч. 1 ст. 127), а також, що судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних (ч. 2 ст. 129).

Деякі автори, зазначаючи, що суд присяжних не позбавлений елементів емоційності, категорично і досить емоційно висловлюються проти запровадження суду присяжних в Україні (Маляренко В. Т. Конституційні засади кримінального судочинства: Науково-практичне видання / В. Т. Маляренко. – Київ: Юрінком Інтер, 1999, с. 188]. Інші автори, не без впливу емоційних публікацій перших, щодо запровадження суду присяжних в Україні досі не визначились (Лобойко Л. М. Щодо доцільності запровадження суду присяжних в Україні / Л. М. Лобойко // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Збірник наукових праць. 2008. – № 3.(39), с. 257). Лише невеличка група вчених підтримала саму ідею відновлення інституту суду присяжних у національному законодавстві (Михеєнко М. М. Проблеми розвитку кримінального процесу в Україні: Вибрані твори / М. М. Михеєнко. – Київ, 1999, с. 171-174; Русанова І. Становлення суду присяжних в Україні: деякі міркування / І. Русанова // Право України. – 1999. – № 7, ч. 71-73; Сірий М. І. Здорового глузду і справедливості не вистачає / М. І. Сірий // Український юрист. – 2004. – № 2 (14), с. 35; Тертишник В. Суд присяжних: суть ідеї, історичний досвід, перспективи становлення та актуальні проблеми сьогодення / В. Тертишник // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 11, с. 3-4). Разом з тим окремі автори йдуть далі і пропонують відновити не тільки суд присяжних, а й інститут мирових суддів (Тертишник А. Судебна власть і судопроизводство / А. Тертишник // Юридическая практика. – 2004. – № 27, с. 1-17).

Відповідно до чинного КПК України кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох професійних суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних (Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651д-17>).

Відповідно до частини 1 статті 59 закону України «Про судоустрій та статус суддів» від 7 липня 2010 р. присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного суду (Про судоустрій та статус суддів: закон України від 7 липня 2010 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>). Як бачимо, вік присяжного є на 5 років вищий від найнижчого вікового цензу судді (25 р. відповідно до ст. 64 вищезазначеного закону), що є неприпустимим. Тому вважаємо, що це питання підлягає узгодженню, зокрема шляхом зниження віку присяжного.

Під час наради суддя чи присяжний не має права ухилятися від відповідей на поставлені питання. Вони повинні висловити своє ставлення до

кожного з них та дати на них однозначну відповідь. Також ніхто зі складу суду присяжних не вправі утриматися від голосування, крім випадку, коли вирішується питання про міру покарання, а суддя чи присяжний голосував за виправдання обвинуваченого. В такому разі таке утримання вважається голосом, який додається тих голосів, поданих за рішення, які є найсприятливішими для обвинуваченого. Яке рішення є найсприятливішим для обвинуваченого також вирішується шляхом голосування. Усі питання під час наради в суді присяжних вирішуються простою більшістю голосів, як і ухвалення остаточного судового рішення. У зв'язку з цим, якщо у більшості, яка ухвалила рішення, немає професійного судді, головуючий зобов'язаний надати кваліфіковану допомогу присяжним при його складенні. На думку В. М. Тертишника, пропонувати неосвіченим в юриспруденції людям голосувати по чисто юридичним проблемам, по суті дискредитувати саму ідею суду присяжних (Тертишник В. М. Суд присяжних: ростки і суть ідеї та її мімікрія при реформуванні кримінального судочинства України / В. М. Тертишник // Право України. – 2012. – № 7. – С. 274-279, с. 275).

І це цілком вірно, адже класично присяжними є особи, які мають будь-яку вищу освіту, окрім юридичної. Але не можна не зважати на низький рівень правової культури в Україні, а отже, члени суду будуть приймати рішення виключно на основі внутрішньої інтуїції без врахування дійсно важливих правових аспектів для вирішення кримінального провадження. Вважаємо за доцільне проводити хоча б початкову підготовку присяжних, а також чітко закріпити порядок їх добору. Тому цілком підтримуємо позицію С. Ю. Обрусної, яка вважає, що процес впровадження інституту присяжних в Україні потребуватиме прийняття низки нормативно-правових актів або окремого закону «Про суд присяжних», який би визначав правові засади організації суду присяжних, правовий статус присяжного та інші питання, пов'язані із діяльністю вказаного суду (Обрусна С. Ю. Механізм запровадження суду присяжних в Україні: історичний досвід та сучасні перспективи / С. Ю. Обрусна // Форум права. Наукове наукове фахове видання. – 2012. – № 2, с. 501).

Отже, інститут присяжних засідателів поки що в нашій державі є формальним і немає чіткого регламентування та не втілює основну ідею його існування – поділ судової влади на дві відносно самостійні інституції (суд присяжних і професійних суддів), які взаємно контролюють один одного, що створює додаткові важелі стримувань і противаг проти свавілля та зменшує можливості судових помилок; відокремлення питання про винність (це питання вирішується присяжними у вердикті) від питання про покарання (це питання вирішує суддя у вирокі), що обмежує можливості зловживання.